

Lidia Mazowiecka

Prawo do informacji podstawowym prawem ofiary przestępstwa

Zeszyty Prawnicze 16/1, 187-200

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

LIDIA MAZOWIECKA

Warszawa

PRAWO DO INFORMACJI PODSTAWOWYM PRAWEM OFIARY PRZESTĘPSTWA

1. WPROWADZENIE

Prawidłowe poinformowanie jest jednym z podstawowych praw ofiary gwarantującym respektowanie jej praw. Od tego zależy jej zaangażowanie w postępowanie karne. Prowadzone w Polsce badania od dawna wykazują, że pokrzywdzeni nie są dobrze lub w ogóle informowani. Skutkiem jest brak zainteresowania pokrzywdzonego postępowaniem przygotowawczym i jego przebiegiem. Wyniki badań pokazują, że dotychczasowy sposób pouczeń nie jest wystarczający, aby pokrzywdzony zrozumiał zakres przysługujących mu uprawnień, a język pouczeń jest za trudny. Natomiast organy procesowe mimo zobligowania do dodatkowych wyjaśnień na temat uprawnień nie robią tego¹.

¹ E. BIEŃKOWSKA, E. EREZ, *Polski wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych w ocenie ofiar przestępstw (wyniki badania ankietowego)*, [w:] *Ofiara przestępstwa w systemie wymiaru sprawiedliwości. Materiały drugiej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej*, red. E. BIEŃKOWSKA, Warszawa 1997, s. 12; S.J. BOWNIK, *Niektóre zagadnienia związane z ochroną pokrzywdzonego w świetle badań empirycznych*, «Problemy praworządności» 10/1989, s. 42; T. CIELECKI, *Policja a ofiary*, [w:] *Poszanowanie godności ofiar przestępstw*, red. T. CIELECKI, Legionowo 2002, s. 86 i n.; IDEM, *Lokalne ośrodki wsparcia dla ofiar przestępstw Ministerstwa Sprawiedliwości – jako kolejna próba utworzenia systemu pomocy ofiarom przestępstw w Polsce*, [w:] *Pozycja ofiary w procesie karnym – standardy europejskie a prawo krajowe*, red. T. CIELECKI, J.B. BANACH-GUTIERREZ, A. SUCHORSKA, Szczytno 2008, s. 95 i n.;

Podstawową regulacją dotyczącą obowiązku pouczenia i poinformowania uczestników postępowania jest art. 16 k.p.k.: „§ 1. Jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy. § 2. Organ prowadzący postępowanie powinien ponadto w miarę potrzeby udzielać uczestnikom postępowania informacji o ciążących obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach, także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie stanowi. W razie braku takiego pouczenia, gdy w świetle okoliczności było ono nieodzowne, albo mylnego pouczenia stosuje się odpowiednio § 1”.

Do dnia 2 czerwca 2014 r., czyli do dnia wejścia w życie nowych regulacji dotyczących omawianej kwestii wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw², obowiązek pouczenia pokrzywdzonego przed jego pierwszym przesłuchaniem o przysługujących mu uprawnieniach wynikał z § 167 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury³. Stosownie do tej regulacji pokrzywdzony otrzymywał druk pouczenia o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach, który po podpisaniu przez niego załączano do akt sprawy. Druk budził poważne zastrzeżenia. Nie zawierał informacji o wszystkich uprawnieniach, nie przedstawiał ich w sposób uporządkowany oraz zroszumiały z uwagi na używanie nieznanego przeciętnemu człowiekowi terminologii. Nie był też jednolity dla całej Polski.

K. DUDKA, *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006, s. 288 i n.; A. BIEDERMAN, *Rzetelna informacja a aktywność pokrzywdzonego w procesie karnym*, «Prokuratura i Prawo» 4/2007, s. 151 i n.

² Dz.U., poz. 1247.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2014r., poz. 144 ze zm.

2. DYREKTYWA 2012/29/UE – STANDARD W ZAKRESIE INFORMOWANIA

Tymczasem akty prawa unijnego przywiązują bardzo dużą wagę do tego, aby ofiary uzyskiwały czytelne i zrozumiałe dla nich informacje o swoich uprawnieniach. Stanowił o tym art. 4 Decyzji ramowej Rady w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym z 15 marca 2001 r. (2001/220/WSiSW)⁴, pierwszego unijnego dokumentu statuującego prawa ofiar. W sposób bardziej rozbudowany kwestię tę reguluje Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW⁵. Już w jej preambule wskazano, że „Przekazywane informacje powinny być wystarczająco szczegółowe, by zagwarantować traktowanie ofiar z szacunkiem oraz umożliwić im podejmowanie świadomych decyzji co do udziału w postępowaniu. W tym kontekście szczególnie istotne znaczenie mają informacje umożliwiające ofercie poznanie aktualnego stanu postępowania. Dotyczy to również informacji pozwalających ofercie na podjęcie decyzji dotyczącej zaskarżenia decyzji o odmowie ścigania. W przypadku braku odmiennego wymogu powinno być możliwe przekazywanie ofercie informacji ustnie lub pisemnie, w tym w formie elektronicznej” (pkt 26)⁶.

W art. 3 „Prawo do rozumienia i bycia rozumianym” dyrektywy na państwa członkowskie nałożono obowiązek podjęcia odpowiednich środków tak, aby pomóc ofiarom w rozumieniu i bycia rozumianym od momentu pierwszego kontaktu z właściwym organem (ust. 1); zapewnienia, aby informacje były udzielane w prostym i przystępnym języku, ustnie lub pisemnie, z uwzględnieniem cech osobowych ofiary,

⁴ Dz. Urz. UE L 82 z 22.03.2001, s. 1.

⁵ Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57

⁶ Szerzej E. BIEŃKOWSKA, L. MAZOWIECKA, [w:] E. BIEŃKOWSKA, K. DUDKA, C. KULESZA, L. MAZOWIECKA, P. STARZYŃSKI, W. ZALEWSKI, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, red. E. BIEŃKOWSKA, L. MAZOWIECKA, Warszawa 2014, s. 64 i n. (dalej cyt. *Dyrektywa 2012/29/UE. Komentarz*).

wszelkich rodzajów jej niepełnosprawności, które mogą mieć wpływ na zdolność do rozumienia lub bycia rozumianym (ust. 2); a także tego, aby przy pierwszym kontakcie z właściwym organem ofiarze towarzyszyła wybrana przez nie osoba, wówczas gdy ze względu na skutki przestępstwa wymaga ona pomocy w rozumieniu lub byciu rozumianą (ust. 3).

W art. 4 „Prawo do otrzymania informacji od momentu pierwszego kontaktu z właściwym organem” nakazano natomiast (ust. 1), aby bez zbędnej zwłoki przekazać ofiarom w prostym i zrozumiałym języku informacje o: a) rodzaju dostępnego wsparcia i o tym, od kogo można je uzyskać, a w tym podstawowe informacje o dostępie do pomocy medycznej, wszelkiego wsparcia specjalistycznego oraz o zakwaterowaniu zastępczym; b) procedurach dotyczących zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa oraz roli ofiary w tym zakresie; c) sposobie i warunkach uzyskania ochrony, w tym środków ochrony; d) sposobie i warunkach otrzymania porady prawnej, pomocy prawnej oraz wszelkiego innego rodzaju porady; e) sposobie i warunkach otrzymania odszkodowania; f) sposobie i warunkach skorzystania z tłumaczenia ustnego i pisemnego; g) wszelkich dostępnych szczególnych środkach, procedurach lub ustaleniach chroniących jej interesy w państwie członkowskim, w którym ma miejsce pierwszy kontakt z właściwym organem, jeżeli ofiara mieszka w innym państwie członkowskim niż to, na terytorium którego popełniono przestępstwo; h) dostępnych procedurach złożenia zawiadomienia o braku poszanowania jej praw przez właściwy organ działający w ramach postępowania karnego; i) danych kontaktowych na potrzeby przekazywania informacji o sprawie, która jej dotyczy; j) dostępnych usługach w zakresie sprawiedliwości naprawczej; k) sposobie i warunkach uzyskania zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu karnym. W ust. 2 art. 4 wskazano, że zakres lub szczegółowość informacji może być zróżnicowana w zależności od szczególnych potrzeb ofiary oraz od rodzaju i charakteru przestępstwa, jak też, że dodatkowe informacje mogą być przekazane także na późniejszym etapie postępowania w zależności od potrzeb ofiary oraz ich znaczenia na danym etapie.

Ponadto w dyrektywie jest mowa o prawie ofiary do otrzymania informacji o sprawie. W myśl art. 6 są to – przekazywane na wniosek

ofiary – informacje o decyzjach o zaprzestaniu prowadzenia lub zakończeniu dochodzenia bądź też o nieściganiu sprawcy, a także o dacie i miejscu rozprawy oraz rodzaju zarzutów postawionych sprawcy (ust. 1), jak również – w zależności od roli, jaką ofierze przyznaje prawo krajowe – o prawomocnym orzeczeniu wydanym w procesie, a także możliwościach zapoznania się ze stanem postępowania karnego (ust. 2). Wskazano, że wola ofiar w kwestii otrzymania lub nieotrzymania informacji jest wiążąca dla właściwego organu, chyba że prawo krajowe nakazuje ich przekazanie (ust. 4). Państwa członkowskie powinny też zapewnić, aby ofiara została bez zbędnej zwłoki powiadomiona o zwolnieniu lub ucieczce osoby tymczasowo aresztowanej, oskarżonej lub skazanej z miejsca odosobnienia i podjętych środkach służących jej ochronie (ust. 5). Te ostatnie informacje powinna uzyskać na swój wniosek przynajmniej w razie wystąpienia jej zagrożenia lub stwierdzenia ryzyka poniesienia przez nią szkody pod warunkiem, że nie istnieje ryzyko poniesienia szkód przez sprawcę w wyniku takiego powiadomienia (ust. 6).

3. POLSKI STANDARD

Ustawodawca, wdrażając w tym zakresie postanowienia dyrektywy, ustawą z dnia 27 września 2013 r. dodał do przepisu art. 300 k.p.k. § 2 zobowiązujący do informowania pokrzywdzonego przed jego pierwszym przesłuchaniem o uprawnieniach przysługujących mu jako stronie postępowania przygotowawczego. Brzmienie tego przepisu ciągle jest jednak modyfikowane.

Pierwotnie przewidywał on, że pokrzywdzonego poucza się o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających stąd uprawnieniach, w szczególności: do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315-318; do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78; do końcowego zapoznania się z materiałami

postępowania przygotowawczego; o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 87a i art. 306 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i 139. W załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r.⁷ zamieszczono natomiast wzór pouczenia pokrzywdzonego o jego uprawnieniach i obowiązkach w postępowaniu karnym. We wzorze tym na wstępie podano definicję pokrzywdzonego oraz wskazano, kto może wykonywać jego prawa. Następnie zamieszczono informację o tym, że pokrzywdzony jest stroną postępowania przygotowawczego i opisano przysługujące mu z tego tytułu uprawnienia ze wskazaniem odpowiednich przepisów k.p.k, które ujęto w siedmiu punktach, a mianowicie:

1. Prawo do korzystania z pomocy wybranego przez siebie pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny. Nie można korzystać z więcej niż z trzech pełnomocników jednocześnie. Jeżeli pokrzywdzony wykaże, że nie stać go na pełnomocnika, sąd może wyznaczyć pełnomocnika z urzędu (art. 78 § 1, art. 87 § 1 i 2, art. 88).

2. Prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzenia śledztwa lub dochodzenia oraz zażalenia na bezczynność, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia przez pokrzywdzonego zawiadomienia o przestępstwie nie został on powiadomiony o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1, 1a i 3).

3. Prawo do składania wniosków o przeprowadzenie przez Policję lub prokuratora określonej czynności lub dowodu, np. przesłuchanie wskazanego świadka lub zbadanie dokumentu (art. 315 § 1). Jeżeli istnieje obawa, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, pokrzywdzony może wystąpić o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o przesłuchanie świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

4. Prawo do udziału w czynnościach postępowania, w tym także w przeprowadzeniu dowodu. W czynnościach tych może również uczestniczyć pełnomocnik pokrzywdzonego (art. 316). W szczególnie uzasadnionym wypadku można odmówić dopuszczenia pokrzywdzonego i pełnomocnika do czynności ze względu na dobro postępowania (art. 317 § 2).

⁷ Dz.U., poz. 739.

5. Prawo do doręczenia postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, prawo do wzięcia udziału w przesłuchaniu biegłego oraz prawo do zapoznania się z jego pisemną opinią (art. 318).

6. Prawo dostępu do akt sprawy, do sporządzenia odpisów i kopii. Można odmówić dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania (art. 156 § 2).

7. Prawo do złożenia wniosku o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego w celu pogodzenia się z podejrzanym (art. 23a). Pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji są brane pod uwagę przez sąd przy wymiarze kary (art. 53 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553, ze zm.).

Wzór pouczenia niepotrzebnie zawierał definicję pokrzywdzonego, Niczemu to nie służyło, ponieważ otrzymujący pouczenie został już za takiego uznany. Dokument posługiwał się trudną terminologią prawniczą, jak np. strona procesowa. Informacja o możliwości skorzystania z mediacji w zasadzie zaś zniechęcała do tej instytucji, ponieważ nie wynika z niej, co konkretnie ona mu daje. A już zupełnie nie wiadomo, dlaczego w pouczeniu jest mowa o możliwości posiadania trzech pełnomocników, a nie np. o prawie do zaskarżania także innych niż wskazane w nim decyzji procesowych prokuratora.

Przepis art. 300 § 2 k.p.k. został następnie zmieniony – obowiązującą od dnia 8 kwietnia 2014 r. – ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁸. Zakres pouczenia poszerzono o informacje o: możliwości ubiegania się o naprawienie szkody przez oskarżonego lub uzyskanie kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu. Nie opracowano jednak nowego wzoru pouczenia.

Kolejna zmiana treści art. 300 § 2 k.p.k. nastąpiła na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – kodeks karny oraz niektórych

⁸ Dz.U. z 2015 r., poz. 21.

innych ustaw⁹. Do katalogu informacji dodano informacje o: uprawnieniu z art. 59a k.k., dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których jest mowa ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. W takim brzmieniu przepis ten wszedł w życie w dniu 1 lipca 2015 r., a wraz z nim nowy wzór pouczenia stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym¹⁰ obejmujący informacje o nowowprowadzonych do art. 300 § 2 k.p.k., ale i poszerzony o informacje o niektórych uprawnieniach przysługujących w postępowaniu sądowym.

Tak jak w poprzednim, tak i tym wzorze na wstępie zamieszczono definicję pokrzywdzonego oraz informację o osobach mogących wykonywać jego prawa, co uzupełniono informacją o tym, że pokrzywdzony jest stroną nie tylko postępowania przygotowawczego, ale może nią być również w postępowaniu sądowym jako oskarżyciel posiłkowy, jeśli w terminie złoży stosowny wniosek. Następnie przedstawiono informacje, ze wskazaniem właściwych przepisów k.p.k., dotyczące takich uprawnień, jak:

1. Prawo do korzystania z pomocy wybranego przez siebie pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny. Nie można mieć więcej niż trzech pełnomocników jednocześnie. W zależności od wyniku procesu kosztami wynajęcia pełnomocnika może zostać obciążony oskarżony (art. 627 – 629). Jeżeli pokrzywdzony wykaże, że nie stać go na wyznaczenie pełnomocnika, sąd może wyznaczyć pełnomocnika z urzędu (art. 78 §, art. 87 § 1 i 2, art. 88). W postępowaniu sądowym, na żądanie pokrzywdzonego i bez względu na jego sytuację majątkową, sąd wyznacza mu pełnomocnika z urzędu; w zależności od wyniku procesu pokrzywdzony może zostać obciążony kosztami wyznaczenia takiego pełnomocnika (art. 87a).

2. Prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, przy przesłuchaniu lub zapoznaniu z treścią dowodu, jeżeli pokrzywdzony nie mówi po polsku,

⁹ Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

¹⁰ Dz.U. z 2015 r., poz. 848.

a także – w razie potrzeby – jeżeli jest on głuchy lub niemy (art. 204 § 1 § 2).

3. Prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu śledztwa lub dochodzenia oraz zażalenia na bezczynność, jeżeli w ciągu tygodnia od złożenia przez pokrzywdzonego zawiadomienia o przestępstwie nie został on powiadomiony o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1 – §1a, § 3, art. 325a § 2).

4. Prawo do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, np. o przesłuchanie świadka, uzyskanie dokumentu, dopuszczenie opinii biegłego (art. 315 § 1, art. 325a § 2). Jeżeli istnieje obawa, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, pokrzywdzony może wystąpić o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o przesłuchanie świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

5. Prawo do udziału w czynnościach postępowania przeprowadzonych na wniosek pokrzywdzonego oraz w czynnościach, których nie można powtórzyć na rozprawie, w tym także przeprowadzenie dowodu. W czynnościach tych może również uczestniczyć pełnomocnik pokrzywdzonego (art. 315 – art. 316). W szczególnie uzasadnionym wypadku można odmówić dopuszczenia pokrzywdzonego i pełnomocnika do czynności ze względu na dobro postępowania (art. 317 § 2). Pokrzywdzonemu przysługuje zwrot kosztów stawiennictwa na wezwanie (art. 618a – art. 618e i art. 618j). W wypadku wezwania do osobistego stawiennictwa, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zwolnienie jest niewystarczające (art. 117 § 2a).

6. Prawo do udziału w przesłuchaniu biegłego oraz prawo do zapoznania się z jego pisemną opinią (art. 318).

7. Prawo dostępu do akt sprawy, do sporządzania odpisów i kopii. Można odmówić dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania (art. 156 § 5).

8. Prawo do złożenia wniosku o zapoznanie się z materiałami śledztwa lub dochodzenia przed jego zakończeniem. W trakcie tych czynności

pokrzywdzonemu może towarzyszyć pełnomocnik (art. 321 § 1 i § 3, art. 325a § 2).

9. Prawo do złożenia wniosku o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego w celu pogodzenia się z podejrzanym (art. 23a). Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny. Pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji są brane pod uwagę przez sąd przy wymiarze kary (art. 53 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm.).

10. Prawo do złożenia wniosku o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie aż do zamknięcia przewodu sądowego (art. 49a).

11. Prawo do złożenia wniosku o umorzenie postępowania karnego o przestępstwo zagrożone karą nie wyższą niż 3 lata pozbawienia wolności, o przestępstwo przeciwko mieniu zagrożone karą nie wyższą niż 5 lat pozbawienia wolności oraz opisane w art. 157 § 1 kodeksu karnego uszkodzenie ciała inne niż ciężkie, jeżeli sprawca, który nie był wcześniej skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, przed rozprawą naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie (art. 59a kodeksu karnego).

12. Prawo do otrzymania informacji o uchyleniu tymczasowego aresztowania stosowanego wobec podejrzanego lub o jego ucieczce z aresztu śledczego (art. 253 § 3).

13. Prawo do złożenia zażalenia na każdą czynność naruszającą prawa pokrzywdzonego (art. 302 § 2, art. 459).

14. Pokrzywdzony będący obywatelem polskim lub obywatelem innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej może się ubiegać o państwową kompensatę na zasadach określonych w ustawie z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1415).

15. Adres miejsca zamieszkania i adres pracy pokrzywdzonego nie są ujawniane w aktach sprawy. Można je ujawnić tylko wyjątkowo (art. 148 § 2a-§ 2c).

16. W razie zagrożenia dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub jego najbliższych mogą oni otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, a jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, mogą oni otrzymać

ochronę osobistą lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Wniosek o udzielenie ochrony kieruje się do komendanta wojewódzkiego Policji za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1-17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, Dz. U. z 2015 r., poz. 21).

17. Pokrzywdzony i jego najbliżsi mogą otrzymać pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem (art. 43 § 8 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.).

18. Jeżeli sprawcy zakazano zbliżania się do pokrzywdzonego lub kontaktowania się z nim, zakaz ten, na wniosek pokrzywdzonego, może być wykonywany także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej na podstawie europejskiego nakazu ochrony (art. 611w – art. 611 wc).

Przedstawiony wzór pouczenia jest zdecydowanie lepszy od poprzedniego, co jest wynikiem bardziej precyzyjnego sformułowania delegacji ustawowej dla Ministra Sprawiedliwości. Nadal jednak zastrzeżenia wzbudza język użyty we wzorze, ponieważ jest niezrozumiały dla człowieka nieobeznanego z terminologią prawniczą. Ponadto informacje o niektórych uprawnieniach zostały sformułowane w taki sposób, że nie wiadomo, o co w nich chodzi. Dotyczy to w szczególności informacji o uprawnieniu do kompensaty, ponieważ jest to pojęcie i instytucja prawie nieznanne. Dotyczy to również – utrzymanej w poprzednim brzmieniu – informacji o możliwości skorzystania z mediacji. Dla pokrzywdzonego nie jest bowiem ważne, że jej pozytywny wynik (cokolwiek to znaczy) może mieć wpływ na wymiar kary. Nie jemu kara jest przecież wymierzana.

Od 1 kwietnia 2016 r. obowiązuje zmieniona treść art. 300 § 2 k.p.k. W ustawie o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹¹, przewidziano pominięcie informacji o prawie do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego oraz o uprawnieniu z art. 59a k.k. Jest to konsekwencją

¹¹ Druk sejmowy nr 207; Sejm uchwalił ustawę w dniu 11 marca 2016 r.

pozbawienia pokrzywdzonego tych uprawnień w związku z powrotem do modelu procesu w kształcie sprzed 1 lipca 2015 r.

Na mocy ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. wprowadzono także nową regulację typu *lex specialis* dotyczącą informowania pokrzywdzonych. W myśl jej art. 10 – w razie zagrożenia ich zdrowia psychicznego – organy prowadzące czynności operacyjno- rozpoznawcze albo postępowanie sprawdzające lub postępowanie przygotowawcze albo sąd informują ich o możliwości uzyskania pomocy psychologicznej od podmiotów dotowanych na ten cel z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej lub od innych podmiotów udzielających takiej pomocy wraz z podaniem listy takich podmiotów i – na ich żądanie – wezwaniem tych pierwszych do udzielenia takiej pomocy (art. 10). Wymóg Dyrektywy w zakresie informowania pokrzywdzonych o możliwości uzyskania określonego wsparcia i podmiotach udzielających takiego wsparcia całkowicie spełnia tylko ten przepis.

W k.p.k. istnieje odrębna podstawa prawna zobowiązująca do poinformowania pokrzywdzonego o jego uprawnieniach w postępowaniu przed sądem. W myśl art. 334 § 5 – obok powiadomienia o przesłaniu aktu oskarżenia do sądu – ujawnionego pokrzywdzonego powiadamia się również o treści art. 343 i 343a k.p.k. oraz art. 49a, jak też o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Wspomniany projekt z dnia 8 stycznia 2016 r. modyfikuje tę regulację poprzez wykreślenie z niej art. 343a k.p.k. Nie przewiduje on bowiem utrzymania instytucji z art. 338a k.p.k. w postaci prawa oskarżonego o złożenie wniosku o skazanie na etapie wstępnej kontroli oskarżenia.

Wspomnieć ponadto należy o istnieniu w k.p.k. innych unormowań *lex specialis* nakazujących organowi procesowemu poinformowanie pokrzywdzonego o konkretnym, pojedynczym uprawnieniu, jak art. 23a § 1 i § 4 k.p.k.

4. UWAGI KOŃCOWE

W konkluzji należy stwierdzić, że – choć do polskiego prawa karnego wprowadzono regulacje zbliżające je do standardu unijnego, cały czas nie czynią mu w pełni zadość. Przed wszystkim odnosi się to do zapewnienia czytelności udzielonej informacji. Jest tak, mimo że w art. 300 § 4 *in fine* k.p.k. zawierającym delegację ustawową dla Ministra Sprawiedliwości od początku wyraźnie się zastrzega, że wzór pouczenia ma zostać przygotowany tak, aby był w pełni zrozumiały także przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika. Oznacza to, że obowiązek informowania pokrzywdzonego cały czas nie jest traktowany poważnie. Dowodzi tego również fakt, że informacji o uprawnieniach stale towarzyszy informacja o obowiązkach ciążących na pokrzywdzonym podkreślająca konsekwencje, jakie grożą mu, jeżeli tym obowiązkom się nie podporządkuje. Jest to działanie sprzeczne z ze wskazaniem zamieszczonym w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k., w którym jest mowa o poszanowaniu godności pokrzywdzonego. Należy w związku z tym oczekiwać, że w końcu zostanie przygotowane taki wzór pouczenia, który spełni wymóg pełnej klarowności.

THE VICTIM'S RIGHT TO INFORMATION

Summary

The article describes the Polish legal provisions to ensure the victim of a crime of the proper conditions to exercise his right to information. The Polish provisions are examined in the light of the requirements laid down in Directive 2012/29/UE of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012, which establishes minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. In her conclusion the author observes that Polish law is becoming more and more compatible with EU law, but there are still some issues which require remodelling. This applies above all to the full accessibility of information in the sense of clarity and user-friendliness.

Słowa kluczowe: prawa ofiar przestępstw, dostęp do informacji
Keywords: crime victims' rights, accessibility of information

Bibliografia:

- BIEDERMAN A., *Rzetelna informacja a aktywność pokrzywdzonego w procesie karnym*, «Prokuratura i Prawo» 4/2007
- BIEŃKOWSKA E., EREZ E., *Polski wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych w ocenie ofiar przestępstw (wyniki badania ankietowego)*, [w:] *Ofiara przestępstwa w systemie wymiaru sprawiedliwości. Materiały drugiej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej*, red. E. BIEŃKOWSKA, Warszawa 1997
- BIEŃKOWSKA E., MAZOWIECKA L., [w:] BIEŃKOWSKA E., DUDKA K., KULESZA C., MAZOWIECKA L., STARZYŃSKI P., ZALEWSKI W., *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, red. E. BIEŃKOWSKA, L. MAZOWIECKA, Warszawa 2014
- BOWNIK S.J., *Niektóre zagadnienia związane z ochroną pokrzywdzonego w świetle badań empirycznych*, «Problemy praworządności» 10/1989
- CIELECKI T., *Lokalne ośrodki wsparcia dla ofiar przestępstw Ministerstwa Sprawiedliwości – jako kolejna próba utworzenia systemu pomocy ofiarom przestępstw w Polsce*, [w:] *Pozycja ofiary w procesie karnym – standardy europejskie a prawo krajowe*, red. T. CIELECKI, J.B. BANACH-GUTIERREZ, A. SUCHORSKA, Szczytno 2008
- CIELECKI T., *Policja a ofiary*, [w:] *Poszanowanie godności ofiar przestępstw*, red. T. CIELECKI, Legionowo 2002
- DUDKA K., *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006.